Katja Kettu

SBĚRATEL DÝMEK

argo

argo

SBĚRATEL DÝMEK

Katja Kettu

SBĚRATEL DÝMEK

argo

Tato kniha byla vydána s finanční podporou nadace
FILI — Finnish Literature Exchange.

Přeložila Jitka Hanušová
Piippuhylly
Czech edition © Argo, 2016
© Katja Kettu and WSOY
First published by Werner Söderström Ltd in 2013
with the Finnish title **Piippuhylly**.
Published by arrangement with Bonnier Rights Finland,
Helsinki.
Translation © Jitka Hanušová, 2016
Cover art © Pavel Růt, Katja Kettu 2016
ISBN 978-80-257-1801-8 (váz.)
ISBN 978-80-257-1866-7 (ekniha)

SBÍRKA DÝMEK

Drahá dcero,

tyto bláznivé a smyšlené příběhy jsou mým odkazem a zároveň dárkem pro tebe. Jsou to příběhy dýmek, které příliv vyplavil na břeh, a příběhy jejich majitelů. Doposud jsem vyprávěl o válce sténající na dně fjordu a o strachu, který s sebou přináší, o vtíravé bolesti a úzkosti z tohoto světa, kterými člověk trpí od chvíle, kdy byl vytržen ze svého rodiště a plahočí se světem. Ano, žal a nářek jsou věčné a provází nás všechny úplně stejně. Ale existuje i něco dalšího a o tom ti chci vyprávět. Jak často říkávala tvá matka: pro mrtvé se nemá truchlit. Truchlit se má pro ty, kteří se k smrti bojí. Protože mrtví už došli odpočinku a my bychom jejich klid neměli rušit.

Tep života bychom si měli střežit. Proudí záludně a nepředvídatelně jako samotné moře.

Povím ti teď, jak se přihodilo, že jsem začal sbírat dýmky.

Fjord Mrtvého muže, Ďáblovo předpeklí. Přečkal jsem tehdy první zimu, ale necítil jsem se tu jako doma. Naopak, všechno kolem jako by mě odmítalo. Země holá, pokrytá břidlicí jako dračími šupinami. Širé moře divoké, děsivé a odpudivé. Mořské příšery štěkaly, lekal jsem se rozvířených mraků, bludných mořských odlesků a v noci na obloze zářícího prstence kolem

měsíce. Současně válka pokročila, svět se převrátil. Naučil jsem se zaměřovat pomocí sextantu a chronometru a neustále kontroloval vysílač, nenechal jsem na horizontu proplout jedinou loď, aniž bych si ji nezapsal. Každý velrybí vodotrysk byl vyvolaný ponorkou, vídal jsem na obzoru ptáky smrti a hlídkoval na pobřeží jako malý rytíř, co si osedlal dřevěnou hůl s koňskou hlavou. Podával jsem o své činnosti dlouhé a podrobné raporty. Ale když se měsíce rozpustily v šedé jezírko na úbočí skály se seitou a roky opotřebovaly v pahýlovitou houštinu na úpatí hor, uvědomil jsem si, že se odtrhávám od světa a mám nakročeno za hranici šílenství.

Zvolnil jsem. Nadále jsem samozřejmě přijímal zprávy, dekódoval je, ale psal jsem raporty, které už neměly špetku smyslu. Přicházeli za mnou nacionalisti, přisluhovači NKVD a gestapácké podržtašky, a pokaždé, když jsem otevřel pusu, hrozil jsem se, že nepromluvím lidskou řečí. A celou tu dobu mi připadalo, jako by moře venku syčelo a sápalo se po mně jako nazelenalý netvor se stovkou drápů a vyceněnými tesáky.

Pak jsem se jednoho dne po bouřce procházel po odlivem obnažených skaliskách. Moře vyplavilo na břeh rozeklané větve cizokrajných dřevin, korály z jižních moří, stojací lampu zdobenou perlami i kus boty. Na špičce poloostrova jsem div nezakopl o gramofon. Takový staromódní přístroj s klikou, samozřejmě rozbitý. Ovšem vedle něj se válela dýmka. Taková boubelatá se zahnutou troubelí, oblíbená věcička mořských vlků. Z náhlého rozmaru jsem ji vzal do ruky.

Až na uhel vypálená, se zbožnou úctou kouřená.

Na briárové troubeli bylo vyryto „Titanic, 10. 4. 1912“. Zavřel jsem oči a zničehonic jsem tam byl. Den vyplutí, Southampton. Za zavřenými víčky jsem spatřil naději lidí, kteří nastupovali na loď a odplouvali do neznáma, zbrázděný uhelný přístav, jásající dav na molu a ve vzduchu povlávající klobouk se stuhami. Smutkem zvlhlé tváře příbuzných, kteří zůstali na pevnině, otce-obchodníka, který chtěl na velkou plavbu darovat něco na památku. Viděl jsem mladou maminku, která měla odcestovat do Ameriky za svým snoubencem. Pak čůrky vody stékající ze stěn ke kotníkům. Koberce, které v uličkách mechově čvachtaly, když po nich lidé pobíhali tam a zpět, zaplňující se kabiny, matku, jak uspává dítě kodeinovými tabletkami proti kašli. To všechno jsem vskutku spatřil jen po pouhém doteku dýmky. Lekl jsem se a na okamžik měl pocit, jako by se na širém moři rozevřel nějaký zlověstný zemský jícen a rozpínal se ke mně, přitahoval si mě k sobě jako savý vír po potopení zaoceánského parníku. Bál jsem se, že mi vytrhne duši z těla a ta odletí s vichrem na moře. Ale to se nestalo. Zhluboka jsem se nadechl. Otevřel oči. Zející chřtán se uzavřel. Stál jsem znovu na břehu, na suché zemi, kam na mě moře nemohlo. Uvařil jsem čaj a přilil do něj trochu Kapitána Morgana. Došlo mi, že se přihodilo něco zvláštního.

Nakonec jsem usnul a ke svému překvapení jsem měl klidné sny.

Začal jsem chodit na pobřeží a pátrat po mořem darovaných pokladech. Všiml jsem si, jak i moře dokáže být vlídné, jak v dobrém rozmaru přináší dary,

takže jsem i tady na kraji světa byl v kontaktu se zbytkem světa.

Promenoval jsem se tam a zpět po odlivem obnažených skaliskách, těšil se myšlenkami, které byly rozlehlé jako horizont a současně titěrné jako ta nejmenší částečka naplaveniny ve fjordu. Začal jsem pronikat do krajiny. Hejna drobných alkounů, šňůry terejů, které se rozplétaly a znovu splétaly, a na skále se seitou, kde jsem chytal ptáky do sítě jako mouchy, ječící kolonie alkounů s úzkými zobáky. Naučil jsem se mít rád moře, toho mocného, nevypočitatelného obra. Čas od času nahrnulo dary jako jarní víla, bezstarostně a rozpustile. Jindy působilo jako lačný a hamižný zloděj, který sebral posádku i s lodí, spolkl je a vysál, a teprve až kosti pečlivě ohlodal, vyvrhl je někam za Pummanki, aby tam vybělely.

Kouření dýmky jsem vždy považoval za jakýsi bytostný důkaz lidské podobnosti. Jsou dýmky, jejichž vznešená historie sahá dál než španělské mausery a lugrová plachta čínské džunky, dýmky, které mají svůj původ v pradávných mayských kouřových jámách. Existují indiánské kalumety, hliněnky z pouště Kalahari, ze kterých do sebe tamní mongoloidní obyvatelé nasávali omamné byliny, šavlovité dýmky krutých srbských králů zahnuté do tvaru rohu, zlatým řetízkem ozdobené čilamové dýmky a dakky, z nichž malátné indické ženy ukryté pod šátkem jemným jako pavučina potahovaly ještě před úsvitem našeho letopočtu a i pak, když slunce už zapadlo. Tohle všechno jsem mohl spatřit se zavřenýma očima.

Zjistil jsem, že z jednoho koutu světa lze vyprávět všechny příběhy. Sem jsem zařadil jen zlomek. Jsou to

příběhy o prastarém moři a horkém písku. O fosforeskujících rybách, o tom, jak lidská láska může být stejně bezpodmínečná jako láska laponského psa. Ty příběhy tě zavedou na africké otrokářské lodě, do favel Ria de Janeira, k ohybu řeky Volhy v zemi Čeremisů, do předrevolučního Petrohradu, do Berlína za Křišťálové noci. Vypráví o lásce, o touze po ní, o věrnosti i o tom, jak s člověkem cloumá. Existuje však i jiná láska, náruživá. Rozechvívá tělo, neodbytně pálí ve stehnech, je lascivní, dlouze doutnající, lepkavá a vypíná se k nebesům jako tyče na sušení tresek. V těchto příbězích stojí jeden proti druhému jako zeď, ale pokud je třeba, otevře se jako dveře, ženy se zahrabávají do písku, aby tam čekaly na své muže, a vzlykající hrdinové dokážou uškrtit ovci holýma rukama. Jsou o těch, co to vzdali, o těch, co bojují dál, o těch, kteří se odevzdávají moři a nářku světa. Ty příběhy jsou truhlou vyzdviženou z moře, v níž lze mezi řasami, rzí a škeblemi najít pokroucený zlatý řetízek nebo dopis na rozloučenou zapečetěný v lahvičce od léků.

Vzpomínám si, co mi kdysi řekla tvá matka, žena s labutí šíjí. Že lidskou duši dokonale vyhladí jen láska. Tu myšlenku jsem nosil v hlavě při psaní těchto dopisů pro tebe, dcero. Že duše milovaného člověka je jako hrubý kámen, který oceán ohladil jako ptačí vajíčko, a držet se té myšlenky a sledovat ji mi poskytuje útěchu.

Teď chci chvíli sedět a hledět na Severní ledový oceán. Na okně chaty hoří svíčky odlité z alkouního tuku. Snad jsem ti stihl vypovědět o světě alespoň něco dobrého. Povolit ty těžké panty, které oddělují lidstvo od onoho světa.

Kouřím svou nejmilejší dýmku, kterou mi kdysi dala tvá matka. Je na ní vyryto „Odpuštění hříchů“. Hodlám tu sedět, dokud se moře neutiší a já nevytuším, že mi do mysli sestupuje modrý kouř, tehdy budu moct na rameni pocítit jemný dotek tvé, dávno zemřelé matky. Počkám si tu na ni. Počkám, dokud nepadne tma.

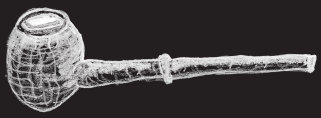
Pietari Kutila, 9. 7. 1945,
fjord Mrtvého muže

Dýmka č. 32

Dýmka č. 41

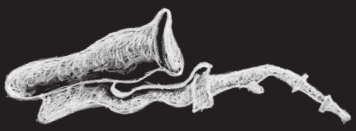
Dýmka č. 23

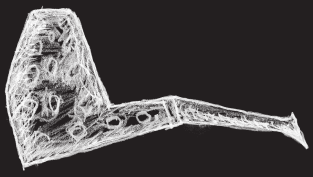
Dýmka č. 27

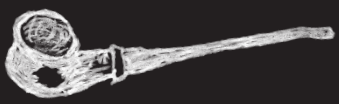
Dýmka č. 18

Dýmka č. 15

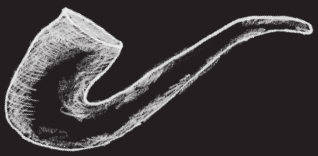
Dýmka č. 11

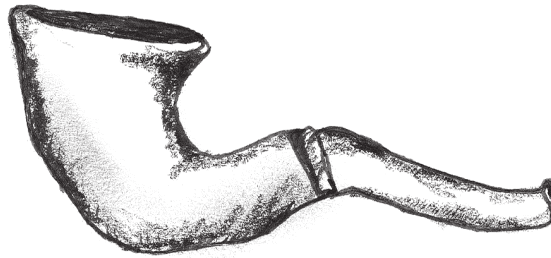
Dýmka č. 12

Dýmka č. 7

Dýmka č. 13

Dýmka č. 32

Briárová kořenice

Předešlý majitel: Ibrahim Kollov

KŘIŠŤÁLOVÁ NOC

Někdy ani ta nejusilovnější snaha nestačí. To jsem si ověřil během návštěvy německé Třetí říše na konci třicátých let.

„Není vhodné o tom mluvit," vysvětloval mi můj přítel Fritz Angelhurst, zatímco jsme se opírali o zábradlí u něj na terase. Tabák doutnal, bylo to přibližně v tom okamžiku, kdy jsem si uvědomil, že se mi na té cestě začíná líbit.

Když mě Fritz zval k sobě do Berlína, odmítl jsem. Podle mě Adolf Hitler, vůdce Třetí říše, připomínal vzteklou válečnou bestii, která si nezaslouží než zastřelit za saunou. Současně mě ale jiskřivý vzestup Německa oslňoval. Všechno dosud působilo energicky a velmi uspořádaně. Ale vtom Fritz ztišil hlas: „Pietari, příteli můj. Ibrahim a Sofia jsou Židi."

Abych řekl pravdu, nadchlo mě to. Nikdy jsem žádného Žida neviděl. V německém tisku se ale samozřejmě našla spousta karikatur synů Sionu s trčícími orlími nosy, jak chamtivě sedí na pokladnách, jak okrádají staré vdovy o stříbrné příbory a šmelí za zády slušných Němců.

Ibrahim Kollov přišel otevřít v ušmudlané zástěře s krajkovými lemy a zaradoval se, jako by vůbec neměl ponětí, že přijdeme.

„No tohleto! Sofie! Hosté!"

Ze samovaru se kouřilo, voněl tam kardamom, skořice a domácí med. U stolu seděl kromě hostitelů – to je zvláštní, pomyslel jsem si – katolický kněz. Osoba v dlouhém kaftanu vypadala přinejmenším příliš staře na to, aby byla ještě naživu.

„Tady otec Zachariáš je u nás pravidelným hostem."

„Ku-ku," řekl otec Zachariáš.

Ibrahim a Sofia přikývli, jako by odpovídali na milou lichotku.

„Prosím, jen si poslužte," zašvitořila Ibrahimova manželka Sofia a servírovala pochybný ovocný koláč. Ten koláč by docela klidně mohl být suvenýr z carského Ruska, ale Fritz ho požíval vcelku spokojeně, a tak jsem si i já s poděkováním nadrobil do klína. Přesunuli jsme se do kuřáckého salónku. Ibrahim začal nacpávat briárovou dýmku. Plnil ji nějakou znamenitou směsí, z níž jako bych ucítil moka aroma.

„Vzpomínka na někdejší domovinu."

Ibrahim měl dlouhý nos, jak se na Žida sluší, a zvykl si drhnout ruce v teplé vodě s napěněným marseillským mýdlem. Ruce se mu třásly jako křídla ptáčete, které se zrovna učí létat, ovšem jen do chvíle, kdy přišlo na plnění dýmky či jinou oblíbenou činnost. V tu ránu třes ustal a jako bychom sledovali úkony bravurního klenotníka.

Ibrahim byl stařík s příjemným vystupováním, takový, díky němuž nabude host pocitu důležitosti bez zbytečného pochlebování. Byl vynikající vypravěč.

„Otec Zachariáš byl v devatenáctém století misionářem v západní Africe. Nikdo neví, co se tam odehrálo, ale když se vrátil, mluvil ptačím jazykem."